

Orchideák a Noszlopy Gáspár Gimnázium és Kollégium területén

2003 óta dolgozom az iskolában. Bár már ettől az időponttól is figyeltem az iskola területének élővilágát, a növényvilág különleges családjának képviselőire csak jóval később leltem rá. Ennek lehetett az is oka, hogy felületes voltam, de az szintén az igazsághoz tartozik, hogy a hazai orchideák ill. a kosborok munkába állásomhoz képest csak később kerültek figyelmem középpontjába. Ugyanakkor az sem kizárható hogy ezek a csodás virágos növények csak nemrég telepedtek meg közelünkben. Ahogy haladtak előre az évek tanári pályám alatt, úgy volt egyre könnyebb a karbantartókkal együttműködve némileg természetvédelmi szemlélettel kezelni az iskola növényzetét, így valószínűleg ez is közrejátszott a történetekben.

- *Spiranthes spiralis*
- *Orchis purpurea*
- *Anacamptis pyramidalis*
- *Anacamptis morio*
- *Epipactis microphylla*
- *Cephalanthera damasonium*
- *Neotinea tridentata*

1. ábra: Az iskola területén rögzített fajok lokalizációja

Először 2011-ben figyeltem föl kosborra, amely egy gyepfoltban tűnt fel, közvetlenül egy lámpaoszlop mellett. Az agárkosbor (*Anacamptis morio*) ikertő 2016-ig élt ill. hozott föld fölötti szerveket, többször virágzott is. Legszebb virágzatait a fölfedezés évében hozta, így valószínű, hogy tölevelei már az azt megelőző években is jelen voltak, csak senki nem vette észre azokat, én sem. Sajnos 2016 óta nem láttam agárkosbort nálunk, de újabb megtelepedése nem kizárható, mivel Veszprémben ill. a vármegyeszékhely közigazgatási területén stabil állományai lelhetők fel.

2016 után sokáig nem találkoztam kosborral, de aztán 2022-ben az egyik tiszafánk (*Taxus baccata*) alatt több fehér madársisakra (*Cephalanthera damasonium*) lettem figyelmes. Ezen az árnyékos helyen mind a mai napig él egy jelentős állomány, szatelit előfordulások pedig több helyről is dokumentálva lettek. Volt rá példa, hogy természetudomány órán, egy társulástani gyakorlat alkalmával diákjaim is lefotózták őszi kórójukat. Jellemző, hogy előfordulásuk legtöbbször árnyékos helyen volt megfigyelhető, és többnyire nyitvatermő közelében: a legnagyobb, tiszafa alatti állományon kívül egy tövet feketefenyő (*Pinus nigra*) alatt találtak a tanulók. További egy tő félárnyékban, gyepreszletben hajtott ki 2025-ben.

1. kép: Agárkosbor 2011-ben

2. kép: A tanulók munkájában is megjelent a fehér madársisak (8.)

A fehér madársisak iskolai állománya 2022-től szépen gyarapodott (ebben az évben 8-10, 2023-ban kb. 20 tő), eddigi legjobb évük a 2024-es volt, amikor is a tiszafa alatt 30-nál is több tövet lehetett megcsodálni. 2025-ben az aszály miatt visszaesett a létszám, de így is 10-15-en képviselték a fajt. A legtöbb egyedet számláló élőhelyfolton ma már semmiféle beavatkozást nem végeznek a karbantartók, időnként, vízhiányos időszakban magam szoktam vizet hordani rájuk. Esélyes, hogy a jövőben máshol is fölbukkannak majd.

3. kép: Fehér madársisak állománya 2024-ben

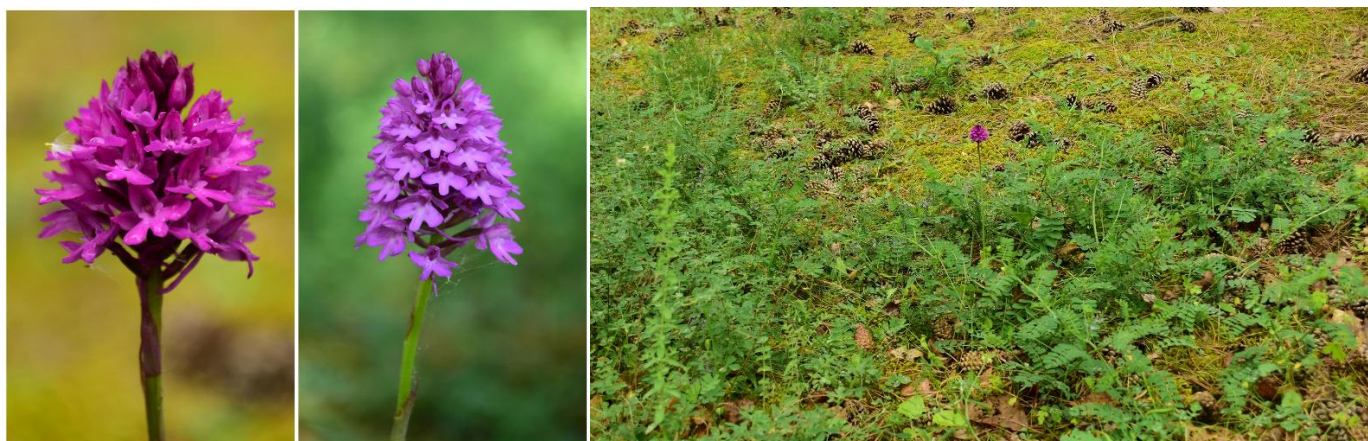
4. kép: tavaszi utánpótlás

Iskolánk területének jelentős részét feketefenyő telepítés borítja, amelyben kezdetben nem számítottam kosborok megjelenésére. Ezt a fent említett fehér madársisak felülírta, ezen a fajon kívül 2024-ben egyetlen tő kislevelű nőszőfű (*Epipactis microphylla*) kórora lettem figyelmes kora ősszel. A területen régebben rendszeres volt a kaszálás, hogy megelőzzük a becserjésedést, ez az utóbbi időben elmaradt. A folyamatot a vezetőség beleegyezésével újraindítottam, már csak amiatt is, hogy a kezelés elmaradása miatt megjelent idegenhonos, invazív bálványfa (*Ailanthus altissima*) egyedszámát visszaszorítsuk, ami eléggé elszaporodott, így a kaszálás újra erősen indokoltá vált. A cserjeszint erős jelenléte miatt 2025-ben nem is észleltem a nőszőfűvet, csak remélni tudom hogy nem tűnt el végleg és a megfelelő, rendszeres kezelés következtében újra előkerül.

5. kép: a feketefenyves bálványfával benőtt cserjeszintjének gyérítése 2025 őszén újra elkezdődött

A következő észlelt faj, a tornyos sisakoskosbor (*Anacamptis pyramidalis*) jelenléte idáig sikertörténet, hiszen a tavalyi két példányt követően idén további három tő felfedezésének örülhettem. 2024-ben egy tő a fehér madársisakok szomszédságában, félárnyékos rétjellegű élőhelyfolton, egy másik egyed feketefenyves szegélyzónájának közelében, szintén félárnyékban, mohával fedett területen éldegélt. Mindkét tő tavaly (2025) is kihajtott és virágzott. Utóbbi élőhelyfolton 2025-ben további két, szintén virágzatot is hozó egyed pompázott. A leglátványosabb azonban egy eddig szintén ismeretlen, ill. újonnan megjelent tő volt, amely a feketefenyves szegélyzónájában bukkant fel. A gyönyörű virágzatot fejlesztő példány magassága a 40 cm-t meghaladta, elvirágzását követően tokterméseket érlelt. Ez egyébként minden tavalyi tőre jellemző volt, így várható, hogy a faj tartósan jelen lesz iskolánk belterületén.

5. kép: tornyos sisakoskosborok 2024-ben

6. kép: tornyos sisakoskosbor 2024-ben élőhelyén

7. kép: válogatás 2025 tornyos sisakoskosboraiból

8. kép: a faj őszi kórója élőhelyén

Érdekes a bíboros kosborok (*Orchis purpurea*) hirtelen felbukkanása, hiszen a 2025-ös évig nyomuk sem volt...látszólag. Iskolánk egykori tanműhelyeinek helyet biztosító épületegyüttes mögötti cseres-tölgyes élőhelyfoltban fejtett a cserjeszint, és a tőlevelek jelentős takarásban voltak. 2025 januárjában egy tüzetesebb bejárás alkalmával sajátos tőlevelek felbukkanására lettem figyelmes, amelyet a közelben további három követett. Természetesen izgalommal vártam, mi lesz belőlük: egyikük virágzásig is eljutott. Tudtam, hogy az iskolától nem messze, Veszprém külterületén élnek bíboros kosborok, így reménykedtem az idegen megporzásban, de sajnos ez idén elmaradt. Közben viszont egy, ettől az élőhelytől jóval távolabb, feketefenyves szegélyzónájában, a fentebb említett természetesebb tornyos sisakoskosbor közvetlen közelében felfedeztem egy újabb bíboros kosbor példányt, amely szintén virágzott a tavalyi év során, de sajnos a megporzás nála sem történt meg. Várható, hogy a faj egyedei a jövőben még virágozni fognak, így remélhetőleg még lesz esély magérlelésre is.

9. kép: bíboros kosbor 2025 januárjában

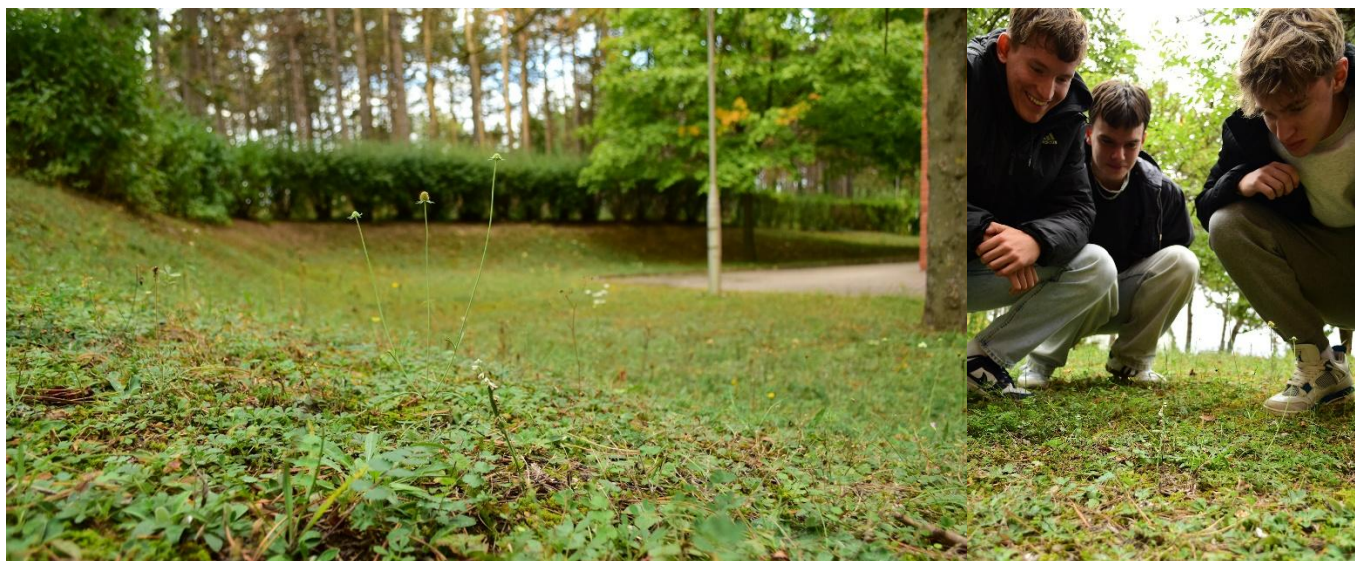
10. kép: a tanműhely mögötti élőhely nyári aspektusa

11. kép: iskolánk virágzó bíboros kosborai 2025-ben (középen a cseres-tölgyesben élő egyik tő virágzata, a növény jobb oldalt látható)

2025 tavaszán egy alkalommal munkahelyemre érkezéskor vettem észre egy, a főkaputól nem messze lévő alacsony gyepterületen a tarka pettyeskosbor (*Neotinea tridentata*) egyetlen virágzó tövét. Nagyon megörültem. Gondoltam hogy óráim után a karbantartókkal megbeszélem, hogy ott ne vágják le a növényzetet, amely munkát ekkor már javában végeztek. Sajnos a nap folyamán a vágás megtörtént, így néhány óra alatt a virágzat az enyészete lett. Remélem jövőre újra kihajt kosborunk.

2025. szeptember 23-án némi reménnyel jártam körbe az iskola élőhelyfoltjait, ill. azokat a részeket, amelyek természetközeli állapotúnak mondhatók. Abban bíztam már évek óta, hogy talán egyszer az őszi füzértekerces (*Spiranthes spiralis*) is megtisztel jelenlétével. Ezen a napon aztán egy, a fajnak megfelelő alacsony gyepfoltban megtaláltam a legkésőbb virágzó kosborunk egy példányát. Szerencsére ilyenkor már nem jellemző a vágás, úgyhogy a tő teljes biztonságban virágzott, később sikerrel termést, ill. magot is érlelt. Remélem hogy a jövőben több példánya is megtelepszik majd ennek, ill. a többi különleges fajnak is.

12. kép: az őszi füzértekercestől nem messze telepedett meg a tarka pettyeskosbor is

13. kép: tanulók őszi füzértekerccsel